Yargı kararlarını yok sayarak ÇED raporu olmaksızın 2007'de yeniden faaliyete başlatılan mobil santrallar yine durduruldu

7 yıllık mobil santral mücadelesi

Metin TELATAR
EMO Denetleme Kurulu Başkanı

Türkiye'de uygulanan yanlış enerji politikalarının sonucunda 1990'lı yıllarda, önce Doğu ve Güneydoğu bölgelerinde çözüm olarak gösterilen **"mobil santrallar"** daha sonra ülkenin her tarafına yaygınlaştırıldı.

2000 yılında ihale edilerek Bartın ve Dalaman'a konuşlandırılmak istenen 100'er megavatlık iki mobil santral, yöre halkının karşı duruşu sonucunda tesis edilemedi. Siyasi iktidarın mobil santral ısrarı, enerji ihtiyacından çok plansızlık ve kâr transferi arayışından kaynaklanıyordu. Ülke ihtiyacına göre değil, kişi ve kurumların taleplerine göre sürdürülen enerji politikasında mobil santrallar da kendilerine çoğalmak için fırsat buldular. Bu anlayış içinde Bartın ve Dalaman'a konuşlandırılamayan her iki santral da siyasi bir manevrayla Samsun'a kaydırıldı.

Aslında bu santralların adı mobil, kendileri sabit santrallar idi. Yakıt olarak 6 numaralı Fuel-Oil kullanılıyordu. Dolayısı ile yakıtın içerdiği yüzde 4.5 oranındaki kükürt, çevreyi ve insan sağlığını olumsuz etkileyecekti. Günde bin ton yakıt tüketilecek olan bu santrallardan 45 ton kükürt atmosfere salınacaktı. Uzmanlara göre atmosfere salınacak kükürtün yüzde 70-80'i filtre edilebiliyordu. Bu ise en iyi olasılıkla atmosfere günde 9-10 ton kükürt salınması anlamına geliyordu. 6 numaralı Fuel-Oil, bir rafineri atığı idi. Ve Türkiye'de ihale edilen 12 adet mobil santrala yetecek kadar 6 numaralı Fuel-Oil üretilemiyordu. Yani gelişmiş ülkelerde kullanılması yasak olan bu atık madde ithal edilecekti. Bu; hem kirli, hem de dışa bağımlı bir yakıtla Türkiye'nin elektrik üretmesi anlamına geliyordu.

Mobil santralların Samsun'da konuşlandırılacakları bölge ise Çarşamba Ovası gibi Türkiye'nin en verimli tarım ovasının ortasıydı. Üstelik denetimsiz sanayi nedeniyle baca emisyonları Samsun'u, Türkiye'nin kükürtdioksit (SO_2) konsantrasyonu bakımından en kirli havasına sahip ilk üç ilinden biri yapmıştı. Artan her kükürtdioksit miktarı, atmosferde suyla birleşip, sülfirikasit (H_2SO_4) olarak Ova'nın üstüne yağacaktı. Bu da Ova'da tarımın bitmesine, Samsun'un içme suyunu temin eden Çakmak Barajı'nın kirlenmesine sebep olacaktı. Üstelik mobil santralın kurulacağı yer, yerleşim bölgesine çok yakındı ve sülfirikasit etkisi buraları da tehdit edecekti.

Samsun Çevre Birlikteliği oluşturuldu

İnsan ve çevre sağlığı açısından Samsun'un karşı karşıya bulunduğu, uzayıp giden bu tehdit listesi karşısında demokratik kitle örgütleri, yanlarına vakıf, dernek ve sendikalar ile başta Ondokuz Mayıs Üniversitesi ve Samsun Barosu gibi kuruluşları da alarak **"Samsun Çevre Birlikteliğini"** oluşturdular. Sekretaryasını ve sözcülüğünü TMMOB-EMO'nun yürüttüğü Birlikteliğin mücadelesi yedi yıl sürdü.

Her meslek örgütü kendi alanlarında raporlar hazırladılar. Paneller, konferanslar düzenlendi. Mitingler yapıldı. Samsun-Ordu Karayolu 3.5 saat trafiğe kapatıldı. Binlerce yurttaş, mobil santral önüne yürüyerek, tepkilerini gösterdiler. Çevre Birlikteliği içinde yer alan Samsun Barosu, Samsun halkı adına mobil santrallara karşı dava açtı. Uzun süren dava süreci sonunda **"yürütmeyi durdurma kararı"** verildi. Ancak, mobil santrallar hiçbir izin almadan, yasa ve yönetmelikler yok sayılarak tesis edildiler. Fiili durum yaratılarak yürütmeyi durdurma kararı uygulanmadı.

AKP tavır değiştirdi

2003'de miting otobüsü üzerinde yer alan AKP milletvekilleri **"Bu santralı Samsun'a davet edenlerden hesap soracaklarını"** söylediler. Başlangıçta öyle de yaptılar. TBMM'de **"Meclis Araştırma Komisyonu"** kurdular. Komisyon, başta TMMOB olmak üzere birçok kurum ve kuruluşun temsilcilerini dinledi. Aslında, AKP'li komisyon üyeleri, mobil santralı Samsun'a davet eden siyasi rakipleri ANAP'lı Büyükşehir Belediye Başkanı'nı hedef almışlardı. Ancak **"siyasetin cilvesi"** gereği Belediye Başkanı'nı AKP'ye transfer ettiler ve tekrar Başkan seçilmesini sağladılar.

Alınmayan elektriğe 128 milyon dolar ödendi

Samsun'un Tekkeköy İlçesi'ndeki mobil santralların faaliyetlerinin durdurulması için Samsun Barosu'nun 2002 yılında açtığı dava üzerine Ankara 10. İdare Mahkemesi, 20 Şubat 2003'te mobil santralların çalışmasının durdurulmasına karar verilmişti. Ancak yapılan sözleşmede verilen garantiler nedeniyle faaliyetleri durdurulan santralların sahibi Aksa ve Cengiz Enerji A.Ş'ye Ekim 2003-Temmuz 2007 döneminde toplam 128 milyon 199 bin 310 dolar devlet tarafından ödeme yapılmıştı. Ülkenin özel sektörün inisiyatifine bıraktığı üretim yatırımlarının yapılmaması nedeniyle elektrik enerjisinde baş gösteren sıkıntı gerekçe gösterilerek, 22 Temmuz genel seçimlerinin hemen ardından yargı kararları yok sayılıp, bu santrallar çalıştırılmaya başlandı. Çevre Yasası'nda Nisan 2006'da yapılan değişikliğin ardından yargı kararlarını aşmaya dönük işlemler tesis edilerek, bu santralların faaliyetlerine başlamaları sağlanmasının üzerine Samsun Çevre Birlikteliği yeniden mücadele başlattı.

Samsun Çevre Birlikteliği'nin Yürütme Kurulu'nda yer alan Samsun Barosu, 4 adet dava açtı. Samsun Barosu, Çevre ve Orman Bakanlığı'nın 23 Ağustos 2006 tarihli **"nihai çevresel durum değerlendirme raporundaki taahhütlere uyulması kaydıyla sakınca olmadığına"** ilişkin kararı ile bu sakınca olmadığına ilişkin kararın **"ÇED (Çevresel Etki Değerlendirme) olumlu kararı"** veya **"ÇED Gerekli Değildir"** kararı ile eşdeğer karar olduğuna ilişkin 8 Eylül 2006 tarihli işlemin iptali ve yürütmesinin durdurulması talebinde bulundu. Ankara 10. İdare Mahkemesi, 22 Ocak 2008 tarihli kararında, kesinleşmiş yargı kararı olduğu halde sakınca olmadığına ilişkin kararın ve bu kararı **"ÇED olumlu kararı"** ya da **"ÇED Gerekli Değildir kararıyla"** eşdeğer tutan işlemin hukuka uygun olmadığına hükmetti.

Hukuk devleti vurgusu

Kararda hukuk devletinin gereği olarak yargı kararlarının uygulanması üzerinde durulurken, şöyle denilmektedir:

"Mahkememizin Danıştay 10. Dairesi'nce onanan ve yukarıda belirtilen kararının gerekçesinde, çevresel etki değerlendirmesi süreci işletilip ÇED raporu hazırlanması gerektiği açıkça belirtilmesine rağmen, davalı İdarece Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği'nin geçici 6. maddesi gerekçe gösterilerek bu hususun dikkate alınmadığı anlaşılmaktadır. Bu durumda dava konusu olay ile ilgili olarak daha önce Mahkemizce verilerek kesinleşen iptal kararında belirtilen gerekçeler doğrultusunda davalı idarece işlem tesis edilmesinin, Anayasal ve yasal zorunluluk olması, mahkeme kararının uygulanmasının sonradan çıkartılan yönetmelik hükümleri ile bertaraf edilmesinin ise 'Hukuk Devleti' **ilkesi gereğince hiçbir surette söz konusu olmaması nedeniyle, çevresel etki değerlendirme süreci işletilmeksizin hazırlanan ÇED raporuna göre, Çevre ve Orman Bakanlığı'nın 23.8.2006 ve 6876 sayılı yazısı ile verilmiş bulunan** 'nihai çevresel durum değerlendirme raporundaki taahhütlere uyulması kaydıyla sakınca olmadığına' **ilişkin kararda hukuka uygunluk bulunmamaktadır.**

Öte yandan, 'nihai çevresel durum değerlendirme raporundaki taahhütlere uyulması kaydıyla sakınca olmadığına' **ilişkin Çevre ve Orman Bakanlığı'nın 23.8.2006 gün ve 6876 sayılı yazısı ile**

verilmiş bulunan kararın hukuka aykırı olması, 'ÇED olumlu kararı' **ile** 'ÇED gerekli değildir' **kararının ise yukarıda açıklandığı üzere farklı durumlara ilişkin olması nedeniyle, söz konusu projeler hakkında Bakanlıkça sakınca olmadığına dair verilen kararın** 'ÇED olumlu kararı' **veya** 'ÇED Gerekli Değildir Kararı' **ile eşdeğer karar olduğuna ilişkin 8 Eylül 2006 gün ve 7411 sayılı işlemde de sebep ve konu açısından hukuka uygunluk görülmemiştir."**

Yargı kararında hukuk devleti vurgusu ise şöyle ortaya konulmuştur:

"İptal edilen işlemler, hukuk aleminde hiç doğmamış olarak kabul edilir ve tesis edildikleri tarihten itibaren yürürlükten kalkarlar. Bu nedenle, mahkeme kararı ile iptal edilen işlemlerin, tesis edildiği tarihten itibaren hukuk aleminde hiç doğmadığının kabul edilmesi nedeniyle, hukuka bağlı olan idare tarafından gerekçesi ile birlikte iptal kararının doğrultusunda işlem tesis edilmesi hukuk devleti ilkesi gereğidir."

Ayrıca mobil santrallara Samsun Büyükşehir Belediyesi tarafından 8 ay süreyle deneme izni verilmesine ilişkin işlemler için de Samsun 2. İdare Mahkemesi'nce oybirliğiyle yürütmeyi durdurma kararı verilmiştir.

Yapılan sözleşme gereği, çalışmadığı halde ayda 2.4 milyon dolar ödenen santralların yasalara ve yönetmeliklere uygun olmadığı yargı kararıyla saptanmasına karşın bu santralların çalıştırılmasına yönelik ısrar karşısında sözcülüğünü EMO Samsun Şubesi'nin yürüttüğü Samsun Çevre Birlikteliği mahkeme kararlarının uygulanması için yerel gazetelere **"Açık davet"** başlıklı ilanlar vererek, mülki ve idari amirleri göreve davet etmiştir. Bu gelişmelerin sonucunda mobil santrallar yeniden durdurulmuştur.

Bir an evvel enerji politikalarında yargı ve yöre halkıyla inatlaşma yerine uygun çözüm üretmeye yönelik çalışmalar yapılmalıdır. ■

2011'den sonra doğalgazda açık tehdidi

MMO'nun hazırladığı Doğalgaz Raporu'ndaki verilere göre, 2005 yılında 27.4 milyar metreküp olan doğalgaz tüketimi 2006 yılında yüzde 14 artışla 31.1 milyar metreküpe, 2007 yılında yüzde 17 artışla 36.4 milyar metreküpe çıktı. Raporda doğalgaz tüketiminin bu yıl yüzde 36.86 ile son 3 yılın toplam artış düzeyine ulaşarak, 37.5 milyar metreküpe çıkmasının, 2020'de ise 61 milyar metreküpü aşmasının öngörüldüğü belirtildi.

MMO Basın - Makina Mühendisleri Odası (MMO), hazırladığı Doğalgaz Raporu'nda özellikle elektrik üretiminde yoğun olarak kullanılan doğalgaza yönelik hızlı talep artışı olduğuna dikkat çekerek, enerji arzında kırılganlık yaratıldığı uyarısında bulundu. Raporda, BOTAŞ'ın doğalgaz talep projeksiyonu ile sözleşmeye bağlanmış alım miktarları karşılaştırıldığında 2011 yılından itibaren doğalgazda açık riski bulunduğu bildirildi.

MMO'nun Mart 2008 tarihli Doğalgaz Raporu'nda, Türkiye'de plansız ve dışa bağımlı bir şekilde gelişen doğalgaz talep artışıyla birlikte enerji arzının da kırılgan ve riskli hale gelmesine neden olunduğuna işaret edildi. Rapordaki verilere göre, 2005 yılında 27.4 milyar metreküp olan doğalgaz tüketimi 2006 yılında yüzde 14 artışla 31.1 milyar metreküpe, 2007 yılında yüzde 17 artışla 36.4 milyar metreküpe çıktı. Raporda doğalgaz tüketiminin bu yıl yüzde 36.86 ile son 3 yılın toplam artış düzeyine ulaşarak, 37.5 milyar metreküpe çıkmasının, 2020'de ise 61 milyar metreküpü aşmasının öngörüldüğü belirtildi. Hızla artan doğalgaz talebindeki en büyük etkenin, 2007 yılı doğalgaz tüketimi içinde yüzde 56.06 oranında pay sahibi olan elektrik enerjisi üretimi olduğu kaydedildi.

Türkiye'nin, elektrik üretiminin yüzde 45.3'ünü doğalgazla sağlayan bir ülke olarak, Avrupa'da yüzde 57.7 oranıyla birinci olan Hollanda ve yüzde 49.1 oranıyla ikinci sırada bulunan İtalya'dan sonra üçüncü konumunda yer aldığı belirtilen raporda, dünya doğalgaz tüketiminin yüzde 70'inin Kuzey Amerika, Avrupa ve Asya Bölgesi'nde bulunan gelişmiş ülkeler tarafından gerçekleştirildiği ve önümüzdeki 20 yıl içerisinde de doğalgaz kullanımının artacağı, elektrik üretiminde de daha fazla kullanılacağı anlatılırken, ülkelerin ithal ve ihraç kaynaklarını çeşitlendirme çalışmalarında **"doğalgazın öneminin artacağı"** ifade edildi.

Raporda, bugüne değin doğalgaz fiyatlarının BOTAŞ tarafından belirlendiği anımsatılarak, Türkiye'nin doğalgaz alım fiyatlarının kesin olarak ne olduğunun **"ticari sır"** gerekçesiyle yetkililerce hiç bir zaman açıklanmadığına dikkat çekilirken, cari fiyatların bugün 1000 metreküp başına 380-385 ABD Doları düzeyinde olduğu tahminine yer verildi.

BOTAŞ tarafından yapılan talep projeksiyonu ve kontrata bağlanmış alım miktarları karşılaştırıldığında, 2011 yılından itibaren doğalgaz açığının meydana geleceği uyarısında bulunulan raporda, **"Toplam enerji tüketimi içinde bu kadar yüksek paya sahip doğalgazda arz güvenliğinin sağlanması için gereken önlemler alınmalıdır"** denildi.

Raporda Ankara doğalgaz dağıtımı ayrı bir bölüm halinde incelenirken, EGO'dan ayrılıp özelleştirilmek üzere ayrı bir şirket haline getirilen Başkent Doğalgaz Dağıtım için öngörülen ayrıcalıklı fiyat uygulamasına diğer dağıtım şirketlerinin kendilerine emsal oluşturacağı gerekçesiyle sessiz kaldıkları savunuldu.

Enerji Bakanlığı güçlendirilmeli

Raporda, genel enerji politikalarına ilişkin olarak da çözüm önerilerine yer verilirken, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'nın güçlendirilmesi, uzman ve liyakat esasına göre istihdam politikası uygulanması istendi. Raporda, hem lisans veren, hem kural koyan, hem denetleyen ve yargılayan konumunda bulunan Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu'nun (EPDK) gözden geçirilerek, işlevsel, yapısal ve kadrosal açıdan yeniden düzenlenmesi gerektiği savunuldu.

Enerji alanına yönelik bu bütüncül değerlendirmelerden sonra doğalgaz konusunda raporda özetle şu saptama ve önerilere yer verildi:

1. Doğalgaz yakıtlı yeni projeler, elektrik enerjisi üretimi içinde doğalgazın payının düşürülmesini öngören hedef ve politikalara uygun olmalı. Elektrik üretiminde doğalgazın payı bugünkü yüzde 50'lerden kademeli olarak yüzde 30'lara ve nihai hedef olarak yüzde 25'lere düşürülmeli.

2. Doğalgaz temin politikalarının belirlenmesinde kapalı kapılar ardındaki gizli diplomasi yerine, ilgili tüm kesimlerin katılacağı ulusal strateji belirlenmesi çabalarına ağırlık verilmeli.

3. Doğalgazın sektörel kullanım uygulamalarını irdeleyecek ve teknik uygulama esaslarını belirleyecek yetkili kuruluş olarak Doğalgaz Enstitüsü oluşturulmalı.

4. Mevcut doğalgaz alım sözleşmeleri **"takrir-i müzakere"** konusu yapılmalı, anlaşmalarda fiyat iyileştirmeleri hedeflenmeli, alınmayan gazın bedelinin ödenmesine cevaz veren, gazın üçüncü ülkelere satılmasını önleyen hükümler iptal edilmeli. Gaz ihracatçısı kuruluşlarla yapılacak ayrı ticari anlaşmalarla satın alınan gaz bedellerinin mal ve hizmet ihracıyla ödenmesi sağlanmalı. Gaz teslimatlarında ihracatçı ülkelerden kaynaklanan eksiklikler ve aksamalar tazminat konusu olmalı. İhracatçı ülkelerin günlük, aylık, yıllık satış miktarlarını taahhüt etmeleri sağlanmalı.

5. BOTAŞ'ın yürüttüğü Hazar ve Ortadoğu ülkelerinin gaz arzını Yunanistan üzerinden İtalya'ya, Bulgaristan, Romanya Macaristan, Avusturya ve Orta Avrupa'ya ulaştırmayı öngören projeler desteklenmeli.

6. Doğalgazda Rusya'ya ve İran'a bağımlılığın azaltılmasına yönelik çalışmalar yürütülmeli. Güvenilir yeni kaynaklardan arz çeşitlendirilmesi sağlanmalı.

7. Yerli doğalgaz üretiminin artırılmasına çalışılmalı. TPAO'nun doğalgaz ve petrol arama çalışmaları desteklenmeli. Zonguldak taş kömürü sahalarında olduğu bildirilen metan kaynaklarının araştırılması sonuçlandırılmalı ve metanın ticari olarak kullanım imkanları sağlanmalı.

8. Doğalgaz Yasası'nda değişiklik yapılarak ithalat kısıtlamaları kaldırılmalı ve BOTAŞ'ın mevcut doğalgaz sözleşmelerinin özel kuruluşlara devrine son verilmeli.

9. Dünyanın birçok ülkesinde olduğu gibi ülkemizde de petrol ve doğalgaz arama, üretim, iletim, dağıtım ve satış faaliyetleri dikey bütünleşmiş bir yapıda sürdürülmeli.

10. Arz güvenliği açısından artan doğalgaz tüketimine paralel olarak depolama kapasitesi arttırılmalı.

11. Temel bir ihtiyaç olan doğalgaz fiyatları üzerindeki yüzde 18 KDV düşürülmeli, ÖTV kaldırılmalı.

12. Doğalgazla ilgili uygulama esaslarının belirlenmesinde meslek odalarının düzenli katkısı sağlanmalı.

13. Kentsel dağıtım şebekelerinde, bina servis bağlantılarında, bina iç tesisatlarında, ulusal standart ve şartnameler uygulamaya konulmalı.

14. Doğalgaz sektöründe yerli imalat geliştirilmeli ve standartizasyon sağlanmalı.

15. Doğalgaz yakıtlı enerji santrallarının tasarımı, yurtiçinde yerli mühendislik kuruluşları eli ile yapılmalı. Bu santralların makine ve ekipmanlarının yurtiçinde üretimine yönelik Ar-Ge çalışmaları yapılmalı.

16. Doğalgaza bağımlı enerji politikalarından bir an önce vazgeçilerek yerli ve yenilenebilir enerji kaynaklarına yatırım yapılmalı. ■